

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Інститут історії, політології і міжнародних відносин
кафедра політології

ЛИПЧУК ОКСАНА ІВАНІВНА

**ПОЛІТИКА
І
ПРАВА ЛЮДИНИ**

**Методичні вказівки
для студентів спеціальності
політологія**

УДК 32.342.7

ББК 67.9

Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 1 від 4 вересня 2020 року)

Рецензенти:

Ломака І.І. – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Інституту історії, політології та міжнародних відносин

Слободян Т.З. – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Інституту історії, політології та міжнародних відносин

Липчук О.І. Методичні вказівки з курсу «Політика і права людини» для студентів денної форми навчання [текст] / Оксана Іванівна Липчук. – Івано-Франківськ : Інститут історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2020. – __ с.

Дані методичних рекомендацій містять тематику лекцій, плани та завдання до семінарів, тематику рефератів, питання до заліку і мають на меті полегшити вивчення студентами курсу «Політика і права людини», активізувати самостійну роботу, допомогти глибокому оволодінню програмним матеріалом. Матеріали розроблені з урахуванням діючих навчальних планів та робочої програми «Політика і права людини».

©Липчук О.І., 2020

©Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, 2020

ЗМІСТ

Вступ.....
Мета і завдання дисципліни.....
Структура навчальної дисципліни.....
Анотація лекційного курсу.....
Плани семінарських занять.....
Тематика наукових доповідей, рефератів та повідомлень.....
Програмові вимоги з курсу.....
Рекомендована література.....
Оцінювання знань студентів.....

ВСТУП

Еволюція поняття прав людини від природних прав до позитивних правових цінностей, які є однією з найвищих культурних цінностей в цілому, розглядалась багатьма науковцями впродовж століть. Процес теоретичного осмислення прав людини триває й досі, і останніми десятиліттями дедалі частіше лунає думка про те, що права людини – це моральні вимоги до уряду, а не просто права, якими люди наділені від народження, не лише певні можливості, необхідні людині для її існування та розвитку.

Сучасні правові системи надають людині свого роду «набір природних прав», тобто прав, які належать в рівній мірі кожній людині, від яких неможна відмовитись на користь іншої особи. Людина народжується, вже маючи ці права і самостійно вирішує, коли і як їх реалізовувати. Права людини – загальнолюдська універсальна цінність, поняття складне і багатогранне. Йому важко дати одне єдине визначення і однозначне тлумачення. Безліч прийнятих міжнародних угод і конвенцій з прав людини спрямовані на встановлення та гарантування прав і свобод людини.

Останнім часом в Україні виникли несприятливі для особистості тенденції, що істотно ослаблюють її реальний статус у суспільстві, соціальну і правову захищеність. Тому дослідження проблеми забезпечення, реалізації, охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина на сучасному етапі державного будівництва набуває особливого значення, що зумовлює актуальність курсу «Політика і права людини». Реалізація конституційних прав і свобод людини і громадянина неможлива без ефективної організаційно-виконавчої діяльності державних органів і посадових осіб. Тому завданням курсу є з'ясування ролі і значення держави у забезпеченні конституційних прав і свобод громадян. За ставленням держави до прав і свобод людини можна визначити рівень розвитку свободи і демократії в суспільстві. Усе це актуалізує необхідність глибокого всебічного дослідження проблеми прав людини і громадянина в Україні як необхідної передумови її демократичного розвитку.

Методичні вказівки допоможуть студентам сформулювати правильне уявлення про права людини як необхідну умову її свободи і рівності, збагатять студентів практичними знаннями про їхні права і свободи, допоможуть виробити навички щодо їх захисту у повсякденному житті, скласти уявлення про шляхи створення правового суспільства.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Політика і права людини» є: –

- ознайомлення студентів із усієї системою прав людини;
- формування у студентів правничого світогляду, правосвідомості та правової культури;
- навчити студентів застосовувати теоретичні правничі знання на практиці.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Політика і права людини» є:

- навчити студентів здійснювати аналіз нормативно-правових актів, в яких закріплені права людини;
- ознайомити студентів із механізмом практичної реалізації прав особи;
- надати матеріал, використовуючи різні джерела в галузі правового захисту прав особи;
- навчити студентів користуватися правовою термінологією у сфері захисту прав особи;
- навчити студентів на підставі дослідження стандартів у галузі прав людини виявляти загальні тенденції розвитку правового механізму захисту прав людини.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні положення всіх тем, передбачених навчально-тематичним планом;
- становлення прав людини, громадянство, правовий статус іноземців, біженців і осіб без громадянства;
- систему прав та свобод людини і громадянина в Україні;
- основні гарантії і механізм захисту основних прав і свобод людини та громадянина.

вміти:

аналізувати нормативно-правові акти України та міжнародні документи, у яких закріплені основні права людини. Передбачається ґрунтовне оволодіння знаннями про права людини та їх захист.

Основними організаційними формами вивчення дисципліни «Політика і права людини» є лекції та семінарські заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота та контрольні заходи – тестові завдання, залік.

При проведенні семінарських занять використовуються такі форми навчання:

- обговорення питань і дискусія з проблем, що стосуються теми заняття;

- заслуховування і обговорення підготовлених студентами реферативних повідомлень за матеріалами періодичної преси, монографічними джерелами;
- виконання контрольних завдань за тестами.

Для засвоєння студентами дисципліни можуть бути використані індивідуальні завдання. Підготовка рефератів, виконання графічних робіт (схеми функціональної та організаційної структур державного управління та місцевого самоврядування, схеми відносин між ланками організаційної структури; побудова структури певного державного органу).

Самостійна робота передбачає вивчення матеріалів підручників, навчальних і методичних посібників, опрацювання законодавчих і нормативних актів, монографій, статей періодичних видань тощо.

Організація самостійної роботи студентів передбачає такі форми вивчення курсу:

- ознайомлення з джерелами рекомендованої літератури;
- вивчення законодавчих та нормативних актів;
- написання доповідей з найбільш актуальних і дискусійних проблем;
- виконання індивідуальних завдань викладача.

Основними формами контролю самостійної роботи студентів є проведення колоквіумів, контрольне тестування.

Контрольна робота проводиться з метою перевірки та оцінювання рівня засвоєння навчального матеріалу.

Залік проводиться як підсумкова форма контролю рівня засвоєння навчальної дисципліни. Основою його проведення є комплекс запитань і завдань, що забезпечують перевірку та оцінку знань і умінь, засвоєних студентами у процесі вивчення дисципліни.

Методичні вказівки розроблені на основі програми курсу «Політика і права людини» для студентів спеціальності 7.03010401 «Політологія».

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Розподіл годин	
		л	с
Змістовий модуль I Становлення прав людини, громадянство, правовий статус іноземців, біженців і осіб без громадянства			
1.	Поняття та походження прав людини	2	2
2.	Основні етапи розвитку понять про права людини	4	2
3.	Права людини в українській суспільно-політичній думці	2	
4.	Правовий статус людини і громадянина. Громадянство	2	2
5.	Міжнародні стандарти у сфері прав людини	2	
Змістовий модуль II Система прав та свобод людини і громадянина в Україні			
6.	Конституція України і права людини	2	
7.	Громадянські права і свободи людини та громадянина	2	2
8.	Політичні права і свободи людини та громадянина	2	2
9.	Економічні і соціальні права людини та громадянина	4	2
10.	Культурні права людини та громадянина	2	2
11.	Права жінок та дітей	2	
12.	Окремі категорії прав	2	2
Змістовий модуль III Основні гарантії і механізм захисту основних прав і свобод людини та громадянина			
13.	Порушення прав людини і боротьба з цим	2	
14.	Міжнародні засоби захисту прав людини	2	
15.	Основні гарантії і механізми захисту прав і свобод людини та громадянина	2	2
16.	Система захисту прав людини в Україні	2	
Всього - 54 години		36	18

АНОТАЦІЯ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Змістовий модуль I

Становлення прав людини, громадянство, правовий статус іноземців, біженців і осіб без громадянства

Тема 1

Поняття та походження прав людини (2 год)

Предмет та завдання теорії прав людини. Права людини: основні поняття. Права людини і загальнолюдська мораль. Юридичне закріплення прав людини. Права людини і соціальна відповідальність. Спільність понять права і свободи. Види прав та їх класифікація.

Тема 2

Основні етапи розвитку понять про права людини (4 год)

Соціально-культурні та світоглядні передумови формування ідеї прав людини та громадянина. Філософська та правова думка про ідею прав, свобод і обов'язків людини та громадянина в різні історичні епохи. Нормативні акти, що закріплювали права і свободи людини в умовах Середньовіччя, Нового часу та ХХ ст.

Тема 3

Права людини в українській суспільно-політичній думці (2 год)

Права людини у прадавні часи і в добу феодалізму. Литовський Статут – маніфест правової держави у феодальному розумінні. Магдебурзьке право. «Козацька демократія» і права людини. Демократизація державного і суспільного життя у період буржуазних реформ. Права людини в українських державах ХХ ст.

Тема 4

Правовий статус людини і громадянина. Громадянство (2 год)

Поняття правового статусу громадян та його елементи. Види правового статусу особи. Основні риси. Поняття і сутність інституту громадянства. Політико-правовий огляд становлення інституту громадянства в Україні. Принципи громадянства України. Належність до громадянства України, та документи які її підтверджують. Набуття громадянства України. Припинення громадянства України. Повноваження державних органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства України. Основні права, свободи і обов'язки іноземців. В'їзд в Україну і виїзд з України іноземців. Відповідальність іноземців в Україні. Національні меншини в Україні та їхній

правовий статус. Загальна характеристика Декларації прав національностей України та Закону «Про національні меншини в Україні».

Тема 5

Міжнародні стандарти у сфері прав людини (2 год)

Історія походження міжнародних стандартів у галузі прав людини. Перші документи захисту прав людини. Ліга Націй і перші спроби забезпечення прав людини міжнародними заходами. ООН і Загальна декларація прав людини. Міжнародний білль прав людини.

Змістовий модуль II

Система органів державної влади в Україні

Тема 6

Конституція України і права людини (2 год)

Закріплення прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Конституційно-правовий механізм забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні. Рівноправність громадян України – фундаментальний конституційний принцип.

Тема 7

Громадянські права і свободи людини та громадянина (2 год)

Свобода, недоторканість і повага гідності людини. Право на життя. Право на вільне пересування та свободу місця проживання. Право на захист від втручання в особисте та сімейне життя. Право на свободу думки, совісті і релігії. Право на свободу переконань та вільне їх виявлення.

Тема 8

Політичні права і свободи людини та громадянина (2 год)

Поняття політичних прав і свобод громадян України та їх види. Право громадян України брати участь в управлінні державними справами. Право громадян України на свободу об'єднання політичні партії та громадські організації. Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади. Право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.

Тема 9

Економічні і соціальні права і свободи людини та громадянина (4 год)

Поняття економічних прав громадян, їх види та загальна характеристика. Право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Право на підприємницьку діяльність. Право на користування об'єктами права суспільної власності. Поняття соціальних прав громадян, їх види та загальна характеристика. Право на працю. Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Право на відпочинок. Право на соціальний захист. Право на житло. Право на достатній життєвий рівень. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Соціальний захист безробітних.

Тема 10

Культурні права і свободи людини та громадянина (2 год)

Права громадян в сфері культури: поняття та види. Право на освіту. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право на захист авторських прав та інших видів інтелектуальної власності.

Тема 11

Права жінок і дітей (2 год)

Права дитини як загальнолюдська цінність. Загальна характеристика Женевської декларації прав дитини 1924 року. Загальна характеристика Декларації прав дитини 1959 року. Загальна характеристика Конвенції про права дитини 1989 року. Національні механізми захисту прав дитини. Законодавство України з прав дитини. Права жінок як складова частина невід'ємних прав людини. Міжнародний захист прав і свобод жінок.

Тема 12

Окремі категорії прав (2 год)

Право народів на самовизначення. Види політичного самовизначення. Створення власної держави – максимальна форма самовизначення. Права етнічних, релігійних та мовних меншин. Поняття меншин. Права меншин у найважливіших міжнародних документах.

Змістовий модуль III

Основні гарантії і механізм захисту основних прав і свобод людини та громадянина

Тема 13

Порушення прав людини і боротьба з цим (2 год)

Злочини проти миру і людяності. Злочини, що посягають на міжнародний мир та безпеку народів. Геноцид. Апартеїд. Дискримінація та її прояви в расових, релігійних та інших переслідуваннях. Фашизм. Рабство та його сучасні прояви. Загальнокримінальні злочини міжнародного характеру.

Тема 14

Міжнародні засоби захисту прав людини (2 год)

Права людини в історії міжнародних відносин. Роль ООН в розробці міжнародних норм і стандартів щодо прав і свобод людини. Найважливіші міжнародні угоди з питань людини. Історичне значення Загальної декларації прав людини для формування сучасної концепції прав людини. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Система ООН з захисту прав людини. Регіональні угоди і механізми захисту прав людини. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод (1950) –перший сучасний міжнародний документ з прав людини, що має юридичну силу. Діяльність Ради Європи, Європейського Суду, а також Організації Американських держав з захисту прав людини. Процедура звернення до Європейського Суду. Миротворча діяльність ООН і проблеми захисту прав людини.

Тема 15

Основні гарантії і механізми захисту прав і свобод людини і громадянина (2 год)

Поняття гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина. Юридичні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина. Політичні, економічні і організаційні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина. Судові гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина. Несудові (адміністративні) гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина. Роль Верховної Ради України в державному механізмі захисту конституційних прав громадян. Президент України як гарант забезпечення в Україні конституційних прав і свобод людини. Роль

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в забезпеченні прав і свобод громадян України. Роль Конституційного суду та судів загальної юрисдикції у державному механізмі забезпечення основних прав і свобод громадян. Юридична відповідальність за порушення прав людини та громадянина. Міжнародні злочини і правопорушення.

Тема 16

Система захисту прав людини в Україні (2 год)

Система конституційного захисту прав людини в Україні. Захист прав людини органами виконавчої влади України. Діяльність судових органів України і прокуратури із забезпечення прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Органи внутрішніх справ та їх роль у захисті прав людини та громадянина. Адвокатура. Роль неурядових правозахисних організацій. Порядок звернення громадян по захист прав та свобод до органів державної виконавчої влади і прокуратури (Закон України «Про звернення громадян»). Порядок звернення по судовий захист.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1

Поняття та походження прав людини

План

1. Поняття «права людини». Права людини, особи та громадянина: спільне й особливе.
2. Типологія прав людини.
3. Права людини і цивілізація (релігія).
4. Значення та актуальність теорії прав людини.

Тема 2

Основні етапи розвитку понять про права людини

План

1. Розвиток ідей про права людини в античності
2. Відродження і Реформація, їх вплив на переосмислення місця людини в політиці та суспільстві.
3. Політичні теорії нового часу про права людини.
4. Політична думка новітнього часу про сутність, зміст та значення прав людини.

Тема 3

Правовий статус людини і громадянина.

Громадянство

План

1. Поняття та види правового статусу громадян та його елементи.
2. Поняття і сутність інституту громадянства. Політико-правовий огляд становлення інституту громадянства в Україні.
3. Належність до громадянства України, та документи які її підтверджують. Набуття та припинення громадянства України.
4. Повноваження державних органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства України.

Тема 4

Громадянські (особисті) права і свободи людини та громадянина

План

1. Поняття та види особистих прав та свобод людини:
 - Невід’ємне право людини на життя. Право на вільний розвиток своєї особистості.
 - Право людини на повагу до її гідності. Право на свободу та особисту недоторканість.
 - Право на недоторканість житла.
 - Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Право на невтручання в особисте і сімейне життя. Право на шлюб.
 - Право на пересування і вільний вибір місця проживання.
 - Право на свободу думки і слова. Право на свободу світогляду і віросповідання.

Тема 5

Політичні права і свободи людини і громадянина

План

1. Поняття політичних прав і свобод громадян України та їх загальна характеристика.
2. Основні види політичних прав:
 - Право громадян України брати участь в управлінні державними справами.
 - Право громадян України на свободу об’єднання політичні партії та громадські організації.
 - Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації.
 - Право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади.
 - Право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.

Тема 6

Економічні і соціальні права людини та громадянина

План

1. Поняття соціальних і економічних прав громадян.
2. Основні їх види та загальна характеристика:

- Право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Право на підприємницьку діяльність.
- Право на користування об'єктами права суспільної власності. Право на працю.
- Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Право на соціальний захист.
- Право на відпочинок. Право на житло.
- Право на достатній життєвий рівень. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Тема 7

Культурні права і свободи людини (2 год)

План

1. Права громадян в сфері культури: поняття та види.
2. Право на освіту.
3. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості.
4. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.
5. Право на захист авторських прав та інших видів інтелектуальної власності.

Тема 8

Правовий статус національних меншин в Україні.

Правове становище іноземців і біженців в Україні (2 год)

План

1. Національні меншини в Україні та їхній правовий статус. Загальна характеристика Декларації прав національностей України та Закону «Про національні меншини в Україні».
2. Правове становище іноземних громадян в Україні.
3. Правовий статус біженців в Україні. Особливості правового статусу біженців, іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні за чинним законодавством.
4. Право притулку. Правові підстави видворення іноземних громадян та осіб без громадянства з України.

Тема 9

Основні гарантії і механізм захисту основних прав і свобод громадян України (2 год)

План

1. Поняття гарантій захисту прав і свобод людини та громадянина.
2. Політичні, економічні, організаційні гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина.
4. Судові гарантії. Не судові (адміністративні) гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина.
6. Юридична відповідальність за порушення прав людини та громадянина.

ТЕМАТИКА НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ, РЕФЕРАТІВ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Права людини історія та сучасність.
2. Права і свободи людини та громадянина в країнах Європи(на конкретному прикладі країни).
3. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.
4. Права людини в сучасних міжнародних відносинах.
5. Поняття права і свободи, їх відмінність.
6. Право нації на самовизначення і права людини.
7. Засоби конституційного закріплення основних прав, свобод та обов'язків громадян.
8. Конституційні принципи правового статусу громадян України.
9. Рівність прав, свобод і обов'язків як конституційний принцип.
10. Обмеження прав і свобод, підстави обмеження.
11. Демократичний політичний режим, як основа здійснення прав і свобод людини та громадянина.
12. Значення принципу розподілу влади для забезпечення прав і свобод громадян.
13. Значення принципу політичного плюралізму для забезпечення прав і свобод особи, його конституційне закріплення.
14. Права людини першого, другого та третього поколінь. Підстави їх виникнення.
15. Статус прав людини в міжнародному та внутрішньому праві.
16. Права і свободи людини та громадянина в умовах надзвичайного стану.
17. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в умовах надзвичайного стану.
18. Законодавство України про права і свободи людини та громадянина, його загальна характеристика.
19. Характеристика Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, її значення для конституційного регулювання основних прав і свобод громадян України.
20. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, його загальна характеристика і роль для конституційного регулювання прав громадян в Україні.
21. Право кожного на громадянство: поняття і його значення для забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

- 22.Право громадян України на участь у Всеукраїнських та місцевих референдумах: гарантії механізм реалізації.
- 23.Право на віросповідання як невід'ємне право кожної людини та громадянина.
- 24.Роль Верховної Ради України в державному механізмі захисту конституційних прав і свобод громадян.
- 25.Президент України як гарант забезпечення в Україні конституційних прав і свобод людини та громадянина.
- 26.Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в забезпеченні прав і свобод громадян України.
- 27.Роль Конституційного суду України та судів загальної юрисдикції у державному механізмі забезпечення основних прав і свобод громадян.
- 28.Національні меншини в Україні та їхній правовий статус.
- 29.Загальна характеристика Декларації прав національностей України та Закону «Про національні меншини в Україні».
- 30.Проблеми нелегальної міграції в контексті права на свободу пересування.
- 31.Верховний комісар ООН з прав людини та його повноваження в справі забезпечення і захисту прав людини.
- 32.Роль неурядових організацій у захисті прав людини.
- 33.Дотримання в Україні «Конвенції про права дитини».
- 34.Діяльність міжнародних організацій щодо дотримання прав людини.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З КУРСУ «ПОЛІТИКА І ПРАВА ЛЮДИНИ»

1. Витоки ідеї щодо прав людини. Історико-правовий екскурс та характеристики основних етапів реалізації ідеї про права людини.
2. Втілення ідеї про права людини у внутрішньодержавному законодавстві під час буржуазних революцій в Англії, Франції та США.
3. Права людини у традиціях українського народу.
4. Права людини у законодавчих актах України.
5. Поняття правового статусу громадян та його елементи. Види правового статусу особи. Основні риси.
6. Поняття і сутність інституту громадянства. Політико-правовий огляд становлення інституту громадянства в Україні. Принципи громадянства України.
7. Належність до громадянства України, та документи які її підтверджують. Набуття та припинення громадянства України. Повноваження державних органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства України.
8. Основні права, свободи і обов'язки іноземців. В'їзд в Україну і виїзд з України іноземців. Відповідальність іноземців в Україні.
9. Національні меншини в Україні та їхній правовий статус. Загальна характеристика Декларації прав національностей України та Закону «Про національні меншини в Україні».
10. Поняття та види особистих прав та свобод людини.
11. Право на вільний розвиток своєї особистості.
12. Невід'ємне право людини на життя.
13. Право людини на повагу до її гідності.
14. Право на свободу та особисту недоторканість.
15. Право на недоторканість житла.
16. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.
17. Право на невтручання в особисте і сімейне життя.
18. Право на пересування і вільний вибір місця проживання.
19. Право на свободу думки і слова.
20. Право на свободу світогляду і віросповідання.

21. Право на шлюб.
22. Поняття політичних прав і свобод громадян України та їх види.
23. Право громадян України брати участь в управлінні державними справами.
24. Право громадян України на свободу об'єднання політичні партії та громадські організації.
25. Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації.
26. Право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади.
27. Право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб.
28. Поняття економічних прав громадян, їх види та загальна характеристика.
29. Право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю.
30. Право на підприємницьку діяльність.
31. Поняття соціальних прав громадян, їх види та загальна характеристика.
32. Право на працю.
33. Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.
34. Право на відпочинок.
35. Право на соціальний захист.
36. Право на житло.
37. Право на достатній життєвий рівень.
38. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.
39. Права громадян в сфері культури: поняття та види.
40. Право на освіту.
41. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості.
42. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.
43. Право на захист авторських прав та інших видів інтелектуальної власності.
44. Права дитини як загальнолюдська цінність.
45. Загальна характеристика Женевської декларації прав дитини 1924 року.
46. Загальна характеристика Декларації прав дитини 1959 року.
47. Загальна характеристика Конвенції про права дитини 1989 року.
48. Законодавство України з прав дитини. Національні механізми захисту прав дитини.

49. Права жінок як складова частина невід'ємних прав людини. Міжнародний захист прав і свобод жінок.
50. Поняття гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина. Юридичні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина.
51. Політичні, економічні і організаційні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина.
52. Судові гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина. Несудові (адміністративні) гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина.
53. Роль Верховної Ради України в державному механізмі захисту конституційних прав громадян.
54. Президент України як гарант забезпечення в Україні конституційних прав і свобод людини.
55. Роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в забезпеченні прав і свобод громадян України.
56. Роль Конституційного суду та судів загальної юрисдикції у державному механізмі забезпечення основних прав і свобод громадян.
57. Юридична відповідальність за порушення прав людини та громадянина.
58. Міжнародні злочини і правопорушення.
59. Права людини в історії міжнародних відносин.
60. Роль ООН в розробці міжнародних норм і стандартів щодо прав і свобод людини.
61. Історичне значення Загальної декларації прав людини для формування сучасної концепції прав людини. Найважливіші міжнародні угоди з питань людини.
62. Система ООН з захисту прав людини.
63. Регіональні угоди і механізми захисту прав людини. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод (1950) – перший сучасний міжнародний документ з прав людини, що має юридичну силу.
64. Діяльність Ради Європи, Європейського Суду, а також Організації Американських держав з захисту прав людини.
65. Процедура звернення до Європейського Суду.
66. Миротворча діяльність ООН і проблеми захисту прав людини.
67. Європейський Суд з прав людини
68. Дискримінація та її прояви в расових, релігійних та інших переслідуваннях.

69.Верховний Комісар ООН з прав людини.

70.Роль неурядових правозахисних організацій у захисті прав людини.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101-107.
2. Алексі Р. Існування прав людини / Р. Алексі // Право України. – 2011. – № 8. – С. 121-130.
3. Берестовський І. В. Права людини як відкрита система: теоретико-методологічний аспект / І. В. Берестовський // Держава та регіони. Сер.: Право. – 2011. – №1. – С. 210-214.
3. Бондаренко Н. Доктринальні аспекти становлення та розвитку ідеї прав людини / Н. Бондаренко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 12. – С. 20-22.
4. Бортніков В. Права і свободи людини та громадянина / В. Бортніков, Г. Михайлович // Громадянська освіта: теорія і методика навчання : посіб. для студентів вищих навчальних закладів рек. МОНУ / авт. кол. Т. Асламова , Т. Бакка , Т. Гінєтова та ін. – К., 2008. – С. 65-67.
5. Гудзь Д. С. Поняття прав людини: загальнотеоретична характеристика / Д. С. Гудзь // Часопис Київського університету права. – 2007. – №3. – С. 42-45.
6. Дашковська О. До питання про правові інститути забезпечення прав і свобод людини і громадянина / О. Дашковська // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – №3. – С. 44-49.
7. Добрянський С. Вихідні засади основоположних прав людини: сучасні інтерпретації / С. Добрянський // Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична. – 2011. – Вип. 53. – С. 12-22.
8. Заворотченко Т. М. Методологічні аспекти співвідношення понять прав людини і прав громадянина / Т. М. Заворотченко // Право і суспільство. – 2012. – № 2. – С. 50-53.
9. Карпачова Н. І. Стан дотримання Україною міжнародних стандартів у галузі прав і свобод людини / Ніна Іванівна Карпачова. – К. : Право України, 2009. – 73 с. – (Додаток до журналу «Право України» ; № 1).
10. Кириченко Г. С. Розвиток ідей про права людини у добу Античності / Г. С. Кириченко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. "Правова освіта та правова

наука в Україні в умовах сучасних трансформаційних процесів" (24-25 грудня 2009 р.) : у 2 т. / ред. кол. С.М. Тимченко та ін. – Запоріжжя, 2009. – Т. 2. – С. 29-30.

- 11.Кобецька Н. Загальнотеоретична характеристика прав дитини / Н. Кобецька // Актуальні проблеми правознавства. – Тернопіль, 2002. – Вип. 4. – С. 47-51.
- 12.Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. рек. МОНУ [Електронний ресурс] / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Юрінком Інтер, 2003. 336 с. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Omelyanchik/0010400.pdf>.
- 13.Колодій А. М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : підруч. затв. МОН України / Анатолій Миколайович Колодій, Анатолій Юхимович Олійник. – К. : Правова єдність, 2008. – 350 с.
- 14.Конституційно-правовий статус людини // Конституційне право України : підруч. [Електронний ресурс] / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К., 2010. – С. 161-198. – Режим доступу:<http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Omelyanchik/0010452.pdf>.
- 15.Костенко О. Права людини і правовий лібералізм: (про співвідношення категорій прав і обов'язків людини у світлі соціально-натуралістичної концепції права) / О. Костенко, О. Костенко // Вісник Національної Академії прокуратури України. – 2010. – № 2. – С. 13-17.
- 16.Кульчицька О. В. Генеза ідеї прав людини в епоху античності / О. В. Кульчицька // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2003. – № 1. – С. 40-47.
- 17.Кучук А. М. Правові гарантії прав людини: Україна та Європа: теоретико-правовий дискурс / А. М. Кучук, А. М. Гога // Право і суспільство. – 2012. – №2. – С. 6-10.
- 18.Львова О. Л. Місце прав людини в мусульманському праві / О. Л. Львова // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 26-32.
- 19.Макаренков О. Л. Політико-правові гарантії свободи людини у попперівській концепції відкритого суспільства / О. Л. Макаренков // 60 річниця прийняття «Загальної декларації прав людини» : зб. наук. статей / ред. кол. С.М. Тимченко, Т.О. Коломоець та ін. – Запоріжжя, 2008. – С. 152-154.
- 20.Мороз С. П. Ідея прав людини у політико-правовій думці України (ІХ-початок ХХ століття) : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Сергій Петрович Мороз. – Харків, 2002. – 20 с.

21. Орленко В. Еволюція прав і свобод людини / В. Орленко, Л. Орленко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – №3. – С. 89-100.
22. Осинська О. В. Загальні принципи встановлення обмежень прав людини / О. В. Осинська // Держава і право. – 2009. – №43. – С. 116-121.
23. Пушкіна О. Інститути громадянського суспільства в системі захисту прав і свобод людини / О. Пушкіна // Юридична Україна. – 2012. – № 1. – С. 4-11.
24. Рабінович П. Основоположні права людини: проблема соціальної сутності / П. Рабінович // Юридичний вісник України. – 2009. – 5-18 грудня (№ 49-50). – С. 8.
25. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Право України. – 2010. – № 2. – С. 18-23. – Бібліогр.: 14 назв.
26. Рабінович П. Права людини: діалектика універсалізації та урізноманітнення / П. Рабінович // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4. – С. 13-21.
27. Слюсар К. С. Методологічні підходи дослідження поколінь прав людини / К. С. Слюсар // Імперативи розвитку юридичної та безпекової науки : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 15 квітня 2010 року. – К., 2010. – С. 16-18.
28. Соловйов О. В. Внутрішньодержавне застосування норм міжнародних договорів про права людини як проблема загальної теорії права і держави / О. В. Соловйов // Часопис Київського університету права. – 2010. – №1. – С. 312-316
29. Тацій В. Людина і правова держава: проблеми взаємовідносин і взаємодії / В. Тацій // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – №2. – С. 3-12.
30. Ярошевська Т. Становлення і розвиток прав людини в Україні та в окремих іноземних країнах / Т. Ярошевська // Право України. – 2010. – №11. – С. 84-89.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ КУРСУ

БІЖЕНЕЦЬ – особа, яка не є громадянином певної держави і, внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

ВИХІД ІЗ ГРОМАДЯНСТВА – це спосіб припинення громадянства за волевиявленням громадянина, тобто відмова громадянина від громадянства.

ВТРАТА ГРОМАДЯНСТВА – це спосіб припинення громадянства внаслідок вчинення особою певних заборонених дій.

ГРОМАДЯНСЬКІ (ОСОБИСТІ) ПРАВА – це закріплені у конституції і законах держави, а також у міжнародно-правових актах права і свободи особи, які визначають сферу її автономної свободи і забезпечують задоволення нею своїх особистих інтересів. Також їх можна визначити як можливості людей, що характеризують їхнє фізичне та біологічне існування, задоволення матеріальних та духовних потреб.

ГРОМАДЯНСТВО – стійка політико-правовий зв'язок фізичної особи з конкретною державою, що виражається в сукупності їх взаємних прав та обов'язків.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ВІДМОВУ ВІД ІНОЗЕМНОГО ГРОМАДЯНСТВА – документ, в якому особа засвідчує свою відмову від громадянства іншої держави і зобов'язується не користуватися правами цієї держави і не виконувати обов'язків, пов'язаних із належністю її до громадянства.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ВІДСУТНІСТЬ ІНОЗЕМНОГО ГРОМАДЯНСТВА – документ, в якому особа повідомляє про відсутність у неї іноземного громадянства з обґрунтуванням причин такої відсутності.

ДЕНАТУРАЛІЗАЦІЯ – процедура позбавлення громадянства набутого в порядку натуралізації

ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ – процедура позбавлення громадянства, набутого за народженням. Конституції деяких держав забороняють денаціоналізацію, пов'язуючи це з тим, що громадянство за народженням є одним із невідчужуваних природних прав людини

ДЕПОРТАЦІЯ – примусова висилка особи в іншу державу, зазвичай під конвоєм.

ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ – це можливості людини і громадянина у сфері виробництва, розподілу, обміну і використання матеріальних благ.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ – з 1 листопада 1998 р. працює на постійній основі. Створений Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод (ст.19) з метою забезпечення поваги до зобов'язань, що випливають з Конвенції для держав, які є її учасниками і зробили спеціальні заяви про визнання для них у якості обов'язкової юрисдикції Європейського суду з прав людини з усіх питань, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

КОМІТЕТ З ПРАВ ЛЮДИНИ – договірний орган, утворений відповідно до ч. ІУ Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. для спостереження за виконанням державами-учасниками положень Пакту. Був створений на нараді держав-учасниць Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 20 вересня 1976 Складається з 18 членів-громадян держав-учасниць Пакту, які виступають в особистій якості. Термін повноважень 4 роки. Для виконання своїх функцій Комітет з прав людини встановлює власні правила процедури.

КУЛЬТУРНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА – це міра можливої поведінки або діяльності особи щодо задоволення своїх законних потреб у сфері освіти, літературної, художньої, наукової та технічної діяльності.

НАТУРАЛІЗАЦІЯ – (від лат. *naturalis* – природний) – прийняття до громадянства держави за клопотанням особи із дотриманням вимог передбачених чинним законодавством держави.

ОМБУДСМАН, ОМБУДСМЕН – (швед, *ombudsman* - представник чиїх-небудь інтересів) – спеціально обрана (призначена) посадова особа, на яку покладається здійснення контролю за дотриманням прав людини адміністративними органами.

ОСОБИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА – особи, які не мають громадянства тієї країни, де вони народились. Якщо «особи без громадянства» залишають свою країну без дозволу та легальних документів, дуже часто уряд не хоче співпрацювати, щоб допомогти їм повернутися. Деякі країни не визнають дітей своїх громадян, які були народжені в іншій країні, чи тих, які мають батьків різних національностей.

ПРАВА ЛЮДИНИ – соціальна спроможність людини вільно діяти, самостійно обирати вид і міру своєї поведінки з метою задоволення різнобічних матеріальних і духовних потреб людини шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами.

ПРАВА ЛЮДИНИ – це сукупність природних і невідчужуваних прав, які належать особі від народження і не залежать від її правової належності до конкретної держави (громадянства)

ПРАВОВИЙ СТАТУС – (від лат. status – становище) – це встановлена нормами права сукупність прав, обов'язків і відповідальності його суб'єктів – громадян, організацій, установ тощо.

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА – це такі права і свободи людини, які забезпечують їй можливість брати участь в управлінні державою, впливати на внутрішню і зовнішню політику держави. Це конституційно визначена міра можливої політичної поведінки особи, насамперед участі у безпосередньому народовладді, здійсненні державної влади і місцевого самоврядування, в яких особа виступає передовсім як громадянин України, учасник суспільно-владних відносин.

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА – це міра можливої поведінки або діяльності людини в соціальній сфері що передбачає задоволення законних інтересів і потреб у сфері трудової діяльності, соціального захисту та охорони здоров'я.

ЦЕНТР ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ – координуюча ланка ООН в галузі прав людини, основний підрозділ Секретаріату ООН з виконання програм роботи в цій області. Штаб-квартира знаходиться в Женеві. Керує Центром Верховний комісар ООН з прав людини.

ФІЛІАЦІЯ – (франц. filiation, від лат. filia – донька, filius – син) – набуття громадянства за народженням.

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Контроль успішності студентів здійснюється на основі *накопичувальної системи оцінювання знань за 100-бальною шкалою*.

Академічні успіхи студента виставляються за стобальною, національною та шкалою ECTS. Встановлюється таке співвідношення між шкалою оцінок ECTS, національною шкалою оцінювання і 100-бальною шкалою.

шкала ECTS	національна шкала	університетська шкала
A	5 (ВІДМІННО)	90-100
B	4 (ЛОБРЕ)	80-89
C		70-79
D		60-69
E		50-59
FX	3 (ЗАДОВІЛЬНО)	26-49 з можливістю
F		1-25 з обов'язковим повторним курсом
	2 (НЕ ЗАДОВІЛЬНО)	НЕ ЗАРАХОВАНО

Відповідно до видів контролю набутих студентом знань та вмінь, 100-бальна шкала передбачає врахування поточних оцінок, підсумкових балів, балів за контрольну роботу, балів за індивідуальну роботу, а також екзаменаційних балів.

Підсумковий бал з навчальної дисципліни складається з **підсумкового семестрового балу та балу за залік**.